

„Szép és szomorú Szabadkám”

Silák Mária emlékirata

Pontosan annyit nyújt Silák Máriának a *Keskenyúton Délvidéki Tragédiánk 1944–45 Alapítvány* által megjelentetett könyve, mint amennyit a címe jelez: *Emlékeim. A Szabadkán felnőtt szerző személyes tapasztalatait gyermekkorának polgári-iparos világáról, az átélt kétszeri hatalmváltásról, az 1944 végi retorzióról, az emlékezést elfojtó, kényszerű hallgatásról, a kibeszélés belső kényszeréről.*

Olyan témát állít könyvének középpontjába, aminek tudományos földolgozását a Magyar Tudományos Akadémia és a Szerb Tudományos és Művészeti Akadémia közös feladatul tűzte ki maga elé, és amiről az eddig megjelent visszaemlékezések bizonyították, hogy az 1944/45-ös események, előzmények és

tartása emberi sorsok sorát fogja egybe. Ugyanígy vagyunk a múlt század negyvenes-ötvenes éveinek történéseivel, amiről esetleg hallomásból tudunk, de az egyedi történésekre csak azok emlékezhetnek, akik átélték őket. Az ilyen történetek továbbadásának fontosságát belátva vetette papírra emlékeit Silák Mária, köztük a jöletet teremtő munkával elfoglalt szülőkről, az ártatlanok életét mentő nagyapáról, a gyümölcsösben ástott lególtalmi pincében töltött időről, a visszaszatolás előtti, majd az 1945 utáni szerb intézményekről, a homvédségről, az oroszoktól és partizánoktól, a deportált zsidókról, édesről, keserűről egyaránt.

A szerző

Azokat az eseményeket, amelyekről gyermeki tájékozatlansága folytán nem voltak háttér-információk, utólag se igyekszik a gyermeki látószöveg kívüli kontextusba helyezni, de felhőtlenül elgondolkodik fölöttük. A szabadkai partizánvérengzés kapcsán lábra kapott szobeszed nyomán,

hogy csak a tehetőseket viszik el, hogy megkaparintassák a vagyonukat, a következőképpen: „...azt kérdezem magamtól, miért vitték el a hatgyerekes kocsit, miért vitték el a kültekli borbélyt, a kültekli fűszereseket. Mit keresett a felhőtek között a négyéves kislány, akinek a neve ott olvasható az áldozatok névsorában a márványtáblán?”

Az elbeszélő felidézi, hogy az elhurcolások napja-beszédtema, amikor a társadalmi és politikai közegben nem lehetett beszélni róluk, éppen ezért ívódta be mélyen az emlékezetbe. Természetesen az egyéni emlékezetet nem csupán az emlékező személy által elraktározott memória anyag befolyásolja, hanem a hallott, olvasott vonatkozó anyag is. Egyes események szinte vándormotívumként bukkannak föl a megszólalók emlékezetében. Az 1944-es délvidéki tragédiáról több kiadvány, számos cikk is megjelent, így már a visszaemlékezések tekintetében némi viszonyítási alappal is rendelkezhetünk, és ennek nyomán a forrongó, véres és gyilkos, családokat megcsontító, nemzeteket megalázó, ki-rekesztő időszakról.

és ebben óriási segítséget nyújthatnak a megnyíló adatközlők, akik úgyszintén nehezen ellenőrizhető, de feltétlenül szem előtt tartandó elmondásaikkal árnyalják a vizsgált időszakban történet fölírását. Ezek az adatközlők, így azok is, akik leírták emlékeiket és meg is jelentették őket, ugyanolyan homályból emelnek napfényre adatokat, történéseket, mint amiben a tudósok vizsgálni kényszerülnek. Családi, rokonsági, személyes emlékekre kell hagyatkoznunk, ám ha a családban tragédia történt a hatalmváltások során vagy után, meglehetősen keveset lehet tudni a múltból. Két szabadkai serdülo fiút azért lőtt le három katona, mert magyarul beszéltek az utcán.

Két szabadkai serdülo fiút azért lőtt le három katona, mert magyarul beszéltek az utcán.

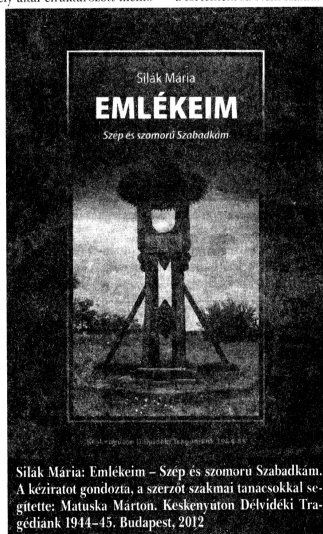
han az érintett családok közt futótűzként terjedtek a hírek, aztán egyszerre csak némaságha dermedt mindenki: „Fokozatosan elmaradtak tőlünk a hasonló sorsú családok tagjai. Hallgatás vette kezdetét a történetekről. Nem szaladt már senki, ha valami újat

hallott. A felnőttek csak a legszorosabb családtagokkal beszéltek a történetekről. Ma már tudom, hogy iszonyatos félelem szállt meg bennünket. A gyilkosok elértek céljukat. Ezért kellett annyira ártatlan embernek, 16 éves kamasznak és kisgyerekeknek meghalnia. Ezért nem tudnak ezekről az eseményekről az újabbnál újabb nemzedékek, a mai ifjúság.”

A megcsontított családok némasága érthető, akárcsak a többieké, akik igyekeztek elkerülni, hogy hasonló sorsra jussanak, mert még 1946-ban is megtörtént, hogy két szabadkai serdülo fiút azért lőtt le három katona, mert magyarul beszéltek az utcán. Igaz, hogy a katonák halállal lakoltak tettükért, de ez mit sem változtat az esemény megfélemlítő hatásán.

Silák Mária emlékiratában az 1944/45-ös gázetteket övező némaság oldódásáról is beszámol, felidézi az egyre népesebb szabadkai megemlékezéseket.

■ FEKETE J. József

Silák Mária: *Emlékeim – Szép és szomorú Szabadkám*. A kéziratot gondozta, a szerzőt szakmai tanácsokkal segítette: Matuska Marton. *Keskenyúton Délvidéki Tragédiánk 1944–45*. Budapest, 2012

szól, és újabb elemekkel gazdagítják a történések mozaikkockáinak gyűjteményét.

A szerző pontos észrevétele, hogy amikor városunkat mutatjuk vendégeinknek, épületeket mutatunk csupán, noha azok történetét talán magunk sem ismerjük, pedig az épületek létrehozása és fön-

terés, és újabb elemekkel gazdagítják a történések mozaikkockáinak gyűjteményét.

A szerző pontos észrevétele, hogy amikor városunkat mutatjuk vendégeinknek, épületeket mutatunk csupán, noha azok történetét talán magunk sem ismerjük, pedig az épületek létrehozása és fön-